

ния гидрологического режима на ростовые процессы ели, то он складывается наиболее благоприятным на повышенных и средних элементах рельефа, где уровни грунтовых вод в мае – начале июня залегают на глубине 45–75 см.

Четко прослеживается влияние на рост культур ели наличия в почве органического вещества (гумуса). Восстановление же гумусового горизонта в культурах после корчевки пней происходит очень медленно. Есть основания полагать, что прогнозы сторонников плантационного лесовыращивания оказались недостаточно обоснованными и пока не оправдались. С другой стороны, крупномасштабный опыт Вологодской области по созданию и выращиванию культур ели по интенсивной технологии имеет и будет иметь для лесоводов большое научное и практическое значение.

УДК 630*232

Дз. М. Патаповіч, аспірант; Р. С. Юшкевіч, вядучы інжынер Камлясгаса Беларусі
СТАН І МЕСЦА ІНТРАДУЦЭНТАЎ У ЛЯСАХ КАМЛЯСГАСА БЕЛАРУСІ

We have made an analysis of the state and availability of exotic tree species stands in VLGA and in Kamlyashas as a whole. Also, some recommendations concerning the introduction of exotics in forest cultures in Belarusian woods were given.

На тэрыторыі Рэспублікі Беларусь натуральна расце 28 дрэвавых відаў [1]. З гэтых відаў найбольшае значэнне для Беларусі маюць: сасна звычайная, елка еўрапейская, дуб чарэшчаты. Адной з асноўных праблем лясной гаспадаркі краіны з'яўляецца масавае ўсыханне ельнікаў. У гэтых умовах можна прапанаваць стварэнне на невялікіх плошчах культур відаў дрэвавай расліннасці, якія раней натуральна не сустракаліся на тэрыторыі Беларусі, але добра растуць у аналагічных кліматычных умовах на тэрыторыях іншых краін. Трэба адзначыць, што некаторыя з паўночнаамерыканскіх дрэвавых відаў добра растуць на тэрыторыі Беларусі ў розных яе месцах не адно дзесяцігоддзе, пры гэтым маюць перавагі над мясцовымі лесаўтваральнымі відамі па хуткасці росту, якасці драўніны альбо іншых каштоўных уласцівасцях.

На тэрыторыі Беларусі пасадкі інтрадуцэнтаў вядуцца з пачатку 19 стагоддзя. У садах і парках магнатаў у асноўным высаджваліся паўднёва- і заходнееўрапейскія віды. Да нашых часоў захавалася нязначная частка паркавых кампазіцый і лясных культур пераважна на захадзе і паўночным захадзе краіны.

У Стратэгічным плане развіцця лясной гаспадаркі да 2015 года ў пункце 4.6 «Лесааднаўленчыя мерапрыемствы» ў падпункце 4.6.1 «Лесаўзнаўленне і гадавальніцкая гаспадарка» засяроджваецца ўвага на неабходнасці больш інтэнсіўнага стварэння лясных культур інтрадуцэнтаў (запланавана штогод ствараць культуры інтрадуцэнтаў на плошчы 450–500 га).

На дадзены момант у лясх Камітэта лясной гаспадаркі расце каля 15 відаў інтрадуцэнтаў, якія сустракаюцца ў выглядзе чыстых культур і як дамешак у фітацэнозах мясцовых парод.

Характарыстыка дрэвастояў інтрадуцэнтаў, якая была атрымана намі ў Камітэце лясной гаспадаркі Беларусі, пададзена ў табл. 1.

У кожным радку табл. 1 прыведзены абсалютныя і адносныя значэнні плошчаў інтрадуцэнта, дзе ён з'яўляецца пераважнай пародай і дзе ён выступае ў якасці дамешку ў фітацэнозах мясцовых відаў, і агульныя звесткі пра дрэвастой з удзелам гэтага экзота. Табл. 2 дае звесткі пра інтрадуктаваныя дрэвавыя віды ў разрэзе абласных аб'яднанняў лясной гаспадаркі.

Табліца 1

Характарыстыка дрэвастояў з удзелам інтрадучэнтаў у лясах Камлясгаса

Парода	Плошча дрэвастояў з удзелам інтрадучэнтаў					
	як пераважнай пароды		як дамешку		разам	
	га	%	га	%	га	%
1. Сасна веймутава	7,1	27,7	18,5	72,3	25,6	2,02
2. Сасна Банка	20,2	39,6	30,8	60,4	51,0	4,03
3. Лістоўніцы	126,5	17,5	596,2	82,5	722,7	57,17
4. Сасна кедровая сібірская	5,1	13,8	31,9	86,2	37,0	2,92
5. Дуб паўночны	294,3	78,2	82,2	21,8	376,5	29,75
6. Акацыя белая	18,9	97,9	0,4	2,1	19,3	1,50
7. Аксаміт амурскі	8,5	64,0	4,8	36,0	13,3	1,00
8. Арэх манчжурскі	3,2	100,0	–	–	3,2	0,20
9. Каштан конскі	1,45	100,0	–	–	1,45	0,10
10. Ліпа буйналістая	0,25	100,0	–	–	0,25	0,01
11. Ясень пенсільванскі	–	–	11,2	100	11,2	0,90
12. Айва	–	–	4,8	100	4,8	0,40
Разам па Камлясгасе	485,5	38,34	780,8	61,66	1266,3	100,00

Табліца 2

Плошча дрэвастояў з удзелам інтрадучэнтаў у рэгіянальным аспекце

Аб'ект	Плошча дрэвастояў з удзелам інтрадучэнтаў						Доля ў занятай лесам плошчы, %
	як пераважнай пароды		як дамешку		разам		
	га	%	га	%	га	%	
1. Брэсцкае ВЛГА	215,5	83,6	42,5	16,4	258	20,4	0,028
2. Віцебскае ВЛГА	74,9	12,8	509,9	87,2	584,8	46,2	0,045
3. Гродзенскае ВЛГА	73,9	36,4	128,2	63,6	202,1	15,9	0,027
4. Гомельскае ВЛГА	39,8	80,7	9,5	19,3	49,3	3,9	0,0033
5. Мінскае ВЛГА	47,7	58,5	33,8	41,5	81,5	6,4	0,0065
6. Магілёўскае ВЛГА	33,7	37,2	56,9	62,8	90,6	7,2	0,0092
Разам па Камлясгасе	485,5	38,3	780,8	61,7	1266,3	100,0	0,019

Першае месца па плошчы сярод інтрадучэнтаў у лясах Камлясгаса займае лістоўніца – 722,7 га (57,17%), другое – дуб паўночны – 376,5 га (29,75%), трэцяе – сасна Банка – 51,0 га (4,03%), далей ідуць: сасна кедровая сібірская – 37,0 га (2,92%), сасна веймутава – 25,6 га (2,02%), доля астатніх не істотная.

З пададзеных матэрыялаў відаць, што ў мінулыя дзесяцігоддзі недастаткова надавалася ўвагі такім каштоўным пародам, як сасна веймутава, сасна кедровая сібірская, насаджэнні якіх маглі б зрабіць нашыя краявіды больш маляўнічымі.

Інфармацыя пра пароды арганізавана ў табл. 2 аналагічна, як і ў табл. 1.

Разам экзоты па Камлясгасе займаюць каля 0,02% ад занятай лесам плошчы.

Першае месца па Камлясгасе сярод ВЛГА па плошчы інтрадучэнтаў займае Віцебскае – 584,8 га (46,2%), другое – Брэсцкае – 258 га (20,4%), трэцяе – Гродзенскае – 202,1 га (15,9%), чацвёртае – Магілёўскае – 90,6 га (7,2%), пятае – Мінскае – 81,5 га (6,4%), шостае – Гомельскае абласное аб'яднанне – 49,3 га (3,9%).

З пункту гледжання наяўнасці дрэвастояў інтрадугэнтаў у разрэзе лясгасаў ВЛГА маем наступны малюнак: па Брэсцкім ВЛГА максімальная плошча інтрадугэнтаў у Пружанскім лясгасе – 86,2 га, у Брэсцкім лясгасе – 40,2 га, у Ганцавіцкім лясгасе – 40,0 га, з якіх дуба чырвонага 83,2, 40,2, 39,6 га адпаведна. Увогуле па Брэсцкім ВЛГА дуб паўночны займае 246,1 га (95,4%) з 258 га інтрадугэнтаў.

У Віцебскім ВЛГА максімальная плошча інтрадугэнтаў у Аршанскім лясгасе – 170,1 га (лістоўніцы – 100%), у Глыбоцкім лясгасе – 105,5 га, з якіх лістоўніцы 81,0 га (76,7%). Увогуле ў Віцебскім ВЛГА на лістоўніцу прыпадае 480,4 га (82,2%) з 584,8 га экзотаў.

Па Гродзенскім ВЛГА экзоты займаюць 202,1 га, з якіх лістоўніца – 141,9 га (70,2%), дуб паўночны – 46,8 га (23,1%). Яны ў асноўным сканцэнтраваны ў Гродзенскім лясгасе (133,1 га), з іх лістоўніцы 127,4 га (95,7%).

У Гомельскім ВЛГА найбольш па плошчы з інтрадугэнтаў прадстаўлена лістоўніца – 17,9 га (36,3%), на другім месцы акацыя – 17,4 га (35,3%), на трэцім сасна Банкса – 10,8 га (21,9%) з 49,3 га. Больш за ўсё інтрадугэнтаў у Жлобінскім лясгасе – 12,3 га (24,9%).

Па Мінскім ВЛГА на першым месцы па плошчы таксама лістоўніца – 36,4 га (44,4%), на другім дуб паўночны – 18,1 га (20,0%). Больш за ўсё інтрадугэнтаў у Старобінскім лясгасе – 28,9 га (дуб паўночны), Барысаўскім лясгасе – 11,3 га (лістоўніца), Слуцкім – 11,7 га.

У Магілёўскім ВЛГА пераважае сярод інтрадуктаваных відаў лістоўніца – 40,1 га (49,2%), на другім месцы дуб паўночны – 18,1 га (20,0%). Больш за ўсё інтрадугэнтаў у Бабруйскім – 33,5 га (36,9%) і ў Асіповіцкім лясгасах – 29,1 га (32,1%).

Па ВЛГА назіраецца значная дыферэнцыяцыя як па колькасці, так і па асартыменце вырошчваемых парод. На нашу думку, вопыт асобных лясгасаў, якія дасягнулі значных поспехаў у стварэнні культур асобных найбольш перспектывных экзотаў, павінен прымацца да ўвагі кіраўнікамі астатніх лесагаспадарчых прадпрыемстваў.

Па краіне назіраецца неаднароднасць пароднага і ўзроставага саставу дрэвастояў інтрадугэнтаў. На тэрыторыі заходняй і цэнтральнай частак Беларусі сустракаюцца насаджэнні інтрадугэнтаў ва ўзросце перадспелых і старэйшыя, маладнякі інтрадугэнтаў пераважаюць на тэрыторыі Паўночнай і Усходняй Беларусі (Віцебскае і Магілёўскае ВЛГА). На гэтай падставе можна зрабіць выснову, што ў Віцебскім і Магілёўскім ВЛГА ў апошні перыяд з большай цікавасцю ставяцца да вырошчвання вышэйназваных парод. Трэба адзначыць той факт, што лістоўніца займае значныя плошчы. Гэта датычыцца таксама і дуба паўночнага. На нашу думку, каб палепшыць існуючае становішча, трэба надаваць большую ўвагу лістоўніцы еўрапейскай і прадстаўнікам расійскай тайгі – сасне кедравай сібірскай і лістоўніцы сібірскай.

Лістоўніца еўрапейская з'яўляецца прадстаўніком еўрапейскай флоры, яна прыстасавана да нашых экалага-кліматычных умоў і добра расце на ўсёй тэрыторыі краіны. Трэба дадаць, што гэтая парода з'яўляецца не інтрадугэнтам, а рэінтрадугэнтам, таму што яшчэ ў 18 стагоддзі лістоўнічныя лясы адзначаліся ў наваколлі Гродна [2].

Вышэйназваныя віды лесаўтваральнікаў расійскай тайгі даюць каштоўную драўніну, яны ўстойлівыя да неспрыяльных фактараў, да таго ж пасадкі пералічаных відаў, якія ўжо маюцца, могуць стаць добрай насеннай базай пры стварэнні культур.

Заслугоўвае асаблівай увагі ілжэтсуга Мензіса, што з'яўляецца найбольш гаспадарча каштоўнай іглічнай пародай ЗША, драўніна якой па якасці падобная да драўніны лістоўніцы, а яе культуры ў Еўропе і Беларусі дасягаюць выдатных вынікаў [3].

На тэрыторыі Беларусі, на нашу думку, культуры лістоўніцы еўрапейскай, сібірскай, сасны кедравай сібірскай, ілжэсугі Мензіса могуць стварацца на месцы ўсохлых ельнікаў і ў месцах са значным антрапагенным уздзеяннем, бо яны больш устойлівыя да шкодных уздзеянняў, чым елка звычайная; можна ствараць алейныя пасадкі ўздоўж аўтадарог і чыгунак. Пасадкі дуба паўночнага найбольш мэтазгодныя ў рэкрэацыйных лясах, уздоўж шляхоў транспарту, вакол санаторыяў і дамоў адпачынку, яго трэба шырэй выкарыстоўваць пры стварэнні ландшафтных кампазіцый. З цягам часу пажадана замяніць пасадкі таполяў уздоўж дарог і ў мястэчках на дуб паўночны, бо ён больш даўгавечны, мае больш каштоўную драўніну, лепшы эстэтычны выгляд і ад яго няма пуху. Гэты від ўстойлівы да мучністай расы і дае кожны год жалуды, якія маюць ўсходжасць амаль 100%. Да глебы дуб паўночны менш патрабавальны, чым дуб чарэшчаты.

ЛІТАРАТУРА

1. Юркевич И. Д. Выделение типов леса при лесоустроительных работах. – Мн.: Наука и техника, 1980. – 119 с.
2. Федорук А. Т. Древесные растения садов и парков Белоруссии. – Мн.: Наука и техника, 1980. – 205 с.
3. Щепотьев Ф. Л. Дугласия. М.: Лесная промышленность, 1982. – 80 с.

УДК 630*232

Н. И. Якимов, доцент; А. А. Домасевич, аспирант

СОЗДАНИЕ УСТОЙЧИВЫХ ЛЕСНЫХ КУЛЬТУР НА ЗЕМЛЯХ ИЗ-ПОД СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОГО ПОЛЬЗОВАНИЯ

The forest cultures on the sites used in agriculture was explored. The possibilities of growing up stable stands on that areas are discussed.

Устойчивость насаждений – это способность сохранять параметры роста и развития составляющих элементов при изменении условий внешней среды. Главная роль здесь принадлежит основному элементу лесного биогеоценоза – древесной растительности, которая и определяет устойчивость леса. В текущем моменте устойчивость насаждений определяется числом и характером отмирания деревьев. В древостое отмирание деревьев – это непрерывный процесс уменьшения их числа по мере увеличения их размеров, причем в процессе естественного изреживания отпадают, как правило, отставшие в росте деревья. О снижении устойчивости древостоя можно судить по массовому отмиранию не только отставших в росте деревьев, но и стволов из более высоких ступеней толщины. Наиболее сильно эти процессы выражены в лесных культурах, созданных на землях сельскохозяйственного пользования.

В 60-х годах прошлого века лесохозяйственным предприятиям для облесения передано около 150 тыс. га малоплодородных земель, выведенных из сельскохозяйственного оборота, которые были сильно истощены выращиванием зерновых или технических культур и утратили типичные свойства лесных почв. На этих землях создавались в основном чистые посадки сосны обыкновенной. Следует отметить, что есть примеры как очень удачных культур, так и неудачных. В начальный период роста созданные фитоценозы по продуктивности даже превосходили насаждения, произрастающие на лесных землях. Так, запас стволовой древесины в 20–25-летних культурах составлял в